

BELLETEN

Cilt: XI

Temmuz 1947

Sayı: 43

HİTİT KIRALI IV. (?) TUTHALİYA'NIN
ASKERİ FERMANI¹*Dr. SEDAT ALP**Hititoloji Doçenti*

Hitit Devletinin merkezi Hattuşa'da bulunan vesikalar arasında pek çoğu ufak kırık parçalar halinde, memurlara hitap eden ve müellifleri karal olan talimat metinleri veya fermanlar ele geçmiştir. Şimdiye kadar bu vesikaların henüz küçük bir kısmı işlenmiştir². Aşağıda takdim edilen kitabenin nushaları, muhtelif ilim adamları tarafından çivi yazısı halinde neşredilmiştir. Esas metin KUB XIII 20'dir (burada A). Diğer nushalar KUB XIII 21 (B), KUB XXVI 11 (C) ve KUB XXXI 107 (D) dir. Bunlardan B Goetze tarafından (MVAG 32/1,128), C tarafımdan, D ise Friedrich tarafından (AOF XIV 76) A'nın diğer nushaları olarak tanınmışlardır. Goetze'nin A'nın serbest bir duplikat'ı olarak tavsif ettiği diğer bir metin de (bana göre değişik tertipli paralel bir

¹ Bu yazıda kullanılan kısaltmalar için bk. Sturtevant, *Eti Dili Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu C. II. 23.

² Friedrich, *Reinheitsvorschriften für den hethitischen König* (Altorient. Stud. 46-58); Sturtevant, *A Hittite Text on the Duties of Priests and Temple Servants* (JAOS 54, 363-406); Koroşec, *bēl madgalti'*ye hitap eden ferman hakkında Yugoslav dilinde (İtalyanca bir hülâsa ile birlikte) bir etüd neşretmiş ve orada bu fermanın bazı kısımlarını tercüme etmiştir: *Bēl madgalti, Un contributo alla conoscenza della struttura interna dello stato Hittita*, Ljubljana 1942.

metin) kendisi tarafından KUB XXVI 17 olarak (burada E) neşredilmiştir³. Bu makalede verdiğimiz metin bu nushaların hepsinden tereküp etmektedir.

Vesika, iki tablet üzerine yazılmıştı. Yalnız ikinci tablet kısmen iyi muhafaza edilmiştir. A'dan ve birbirinden ayrı tablet serilerine ait olan B ve C, birinci tablettan de birkaç satır ihtiva etmektedir⁴. Vesikanın yalnız II. tabletinin I. sütunu A'da tamamen ve E'de kısmen iyi durumdadır. II. sütun A'da pek elverişsizdir; E'de ise daha iyi muhafaza edilmiştir. III. sütun A'da pek kötü bir durumdadır ve; bu sütun için ne bir duplikat ne de bir paralel metin ele geçmemiştir. IV. sütunun büyük kısmı kaybolmuştur. Bu boşluğa, B'de 1-8. satırların ve E'de 1-8. satırların kalıntıları isabet etmektedir ve tabletin sonu A'da muhafaza edilmiştir. A'nın II. ve III. sütunu ile B'nin arkayüzü ve E'nin IV. sütunu yalnız mücerret sözler veya işaretler ihtiva ettiklerinden burada nazarı itibare alınmamışlardır.

Kıral Tuḥaliya'nın adı, vesikanın müellifi olarak tabletin alt yazısında (A IV 7) geçiyor. Kitabeyi IV. Tuḥaliya devrine tarihlemeyi istememin⁵ sebebi, aynı adı taşıyan daha eski kırallara ait pek az malûmata sahip olmamızdır. Kaya tapınağı Yazılıkaya'yı vakfeden veya vakfedenlerden biri olan IV. Tuḥaliya'yı diğer kitabelerinden oldukça iyi tanıyoruz ve kendisinin LU².MEŞSAG'a, *bēlu* sınıfına ve prenslere hitab eden fermanları ele geçmiştir. Bu fermanlarda yaklaşan felâkete mani olmak gayreti ile Tuḥaliya'nın İmparatorluğun siyasî ve askerî kuvvetlerini bir arada tutmak teşebbüsünü müşahede edebiliriz⁶.

³ Krg. KUB XXI 47. Bu metinde benzer konular üzerinde durulmakla beraber, bizim metinlerimize bitismemekte ve duplikat veya paralel metin olduğu tespit edilememektedir.

⁴ C'nin I. sütunu, muahedelerde olduğu gibi bir Yemin Tanrıları Listesi ihtiva ediyor. Bu gibi listeler normal olarak vesikaların sonunda verilir. Bir istisna olarak Yemin Tanrıları Listesi Huqqanā Muahedesinin başına yakın bir yerde geçiyor (bk. Friedrich, MVAG 34/1, 103 ve n. 2). I. sütunun başka bir metne ait olabilmesi ihtimali ve bu listenin fazla bir şey kazandırmaması, burada transkripsiyon ve tercümesini vermekten beni alıkoyuyor.

⁵ Krg. Korosec, adı geçen yerde 28.

⁶ Krg. von Brandenstein MVAG 46/2, 74 n. 2.

Kitabenin muhafaza edilmiş olan kısımları şu mevzular üzerinde duruyor :

Muharebeden kaçan aşağı rütbeli subayların ve erlerin tevkifi ve teslimi. Ordunun döğüşme azmi. İnşaat (istihkâm ?) işlerinin sadıkane bir surette yapılması. Muharebenin veya inşaatın bitmesinden sonra Büyük Kırılın ordunun istediği kısmını terhis etmek, istediği kısmını ihtiyatta tutmak imtiyazı. Muharebe uzun sürdüğü ve Kırıl dinî vazifelerinden veya başka bir sebepten dolayı ordunun başında bulunamadığı veya harbe gitmediği takdirde kendisi tarafından tayin edilen kumandanın emirlerinin kendi emirleri imiş gibi dinlenmesi için kırılın hitabı. Eğer bu kumandan orduya kötü haberler yayar veya Büyük Kırıla hakaret ederse, ordunun onu tevkif ve Kırıla teslim mecburiyeti.

Kırılın, nizamlarına sevgi gösterilmesi için hitabı.

(Ordu idarecilerinin ?) adlı kaza vazifeleri : Verilen hükümlerin hakka ve adalete uygun olması ve halledilemeyen güç davaların Kırıla gönderilmesi için kırılın hitabı.

Vesika, muahedelerde ve diğer talimat metinlerinde olduğu gibi tabletin sözlerine uygun olarak hareket etmeyenler için bir lânetle sona eriyor.

Nüshaların uyarlığı:

A	B	C	D	E
	Öy. 1'	IV 1'-2'		
	2'	3'		
	3'	4'		
I 1	4'/5'	5'		
2	6'/7'	6'/7'		
3	7'/8'	8'/9'		
4	9'/10'	10'		
5	11'/12'	11'/12'		
6		13'		I 4'
7				4'/5'
8-9				
10				5'/6'
11				7'/8'
12				9'/10'
13			1'	10'/11'
14			2'/3'	12'
15			4'/5'	13'
16			6'/7'	
17			8'/9'	
18			10'/11'	
19-25				
26				14'/15'
27-37				

TRANSKRİPSİYON

- C IV 1' *I.NA* [.....]
 2' *nu-za da-a-i* [..... *ma-a-an-kan₂ LU₂ SIG₅*]^{a)}
 3' *na-aš-ma ap-p* [*i₂-iz-zi-iš an-tu-uḫ-ša-aš ... (x)* .....]^{a)}
 4' *u₂-ua-te-iz-z* [*i* ..... *k (u-iš I. DI)*]
 5' *na-an I. NA E₂* [. *GAL^{LIM} hu-u-da-ak te-ik-k (u-uš-ša-nu-ud-du)*]^{a)}

- A I 1 [(*A.NA*) ^{LU₂}(*BE.EL MA.AD.KAL-TI*)-*m*] *a?-aš?-kan₂*^{a)}
ku-e-da-ni an-da LU₂ SIG₅ la-aḫ-ḫi-ma-aš U₂.UL [*p*] *a-a-an-za* ^{LU₂}*BE.EL MA.AD.K*(*AL*).*TI*-(*ma-an*)]^{b)}
 2 [*ma-a-an* ^{LU₂} *hu-ia-an-d (a)*]-*a* [(*n*)]^{a)} *iš-ta-ma-aš-zi na-an e-ip-du na-an I.NA E₂.GAL^{LIM} up-pa-u₂ da-a-i-ma-az*
 3 [(*li-e*) *na-an ar-ḫ*]*a*^{a)} *li-e tar-na-a-i ma-a-an-kan₂ LU₂ SIG₅ na-aš-ma ap-pi₂-iz-zi-iš an-tu-ua-aḫ-ḫa-aš*^{b)}
 4 [(*la-aḫ-ḫa-az KAS-az*)^{a)} *EG*] *IR-pa hu-u-ua-a-i* ^{LU₂}*DUGUD. ŠU-ma-an UGULA LI.IM-ia li-e mu-un-na-an-zi*
 5 *I.NA* [(*E₂.GAL^{LIM} -ia-an ḫ*)] *u-da-a-ak te-ik-ku-uš-ša-nu-ud-du*

- 6 *ma-aḫ-ḫa-an*[-*ma tu-uz-z*]*i-iš*^{a)} *ERIN₂.MEŠ ANŞU.KUR.RA. ḪI.A an-da a-ri nu ma-a-an*^{b)} ^{DUTU}*ŠI la-aḫ-ḫi a-pa-a-ši-la i-ia-at-ta*
 7 *nu ŠA LU₂.MEŠ (a-pi₂-ia-ia)*^{a)} *hu-u-ma-an-da-aš hu-u-da-aš e-eš-du nu* ^{LU₂}*KUR₂ kar-ši za-aḫ-ḫi-ia-ad-du-ma-at ma-a-an KIN*[-*m*]*a ku-it-k [i]*

- C IV 2a) Tamamlama emin değildir, krş. A I 3/The supplement is uncertain, cf. A I 3.
 3a) Tamamlama emin değildir, krş. A I 3/The supplement is uncertain, cf. A I 3.
 5a) Tamamlama için krş. A I 5 ve B öy. 11/For the supplement cf. A I 5 and B obv. 11.
 A I 1a) Bk. İzahlar/See Commentary.
 1b) B öy. 5 : /B obv. 5 : [*B*]*E.EL MAD.KAL.TUM-ma-an*.
 2a) Tamamlama pek emin değil, krş. C IV 8: [. .] *x-an*. Tamamlamanın son sözü için oradaki yer kâfi gelmiyor. Krş. E II 2 v.d. /The supplement rather uncertain, cf. C IV 8: [. .] *x-an*. The space there is insufficient for the last word of our restoration. Cf. E II 2 ff.

T E R C Ü M E

- C IV 1' ... [.....]
 2' ve alır [..... Eğer alt rütbeli bir subay]
 3' veya son [uncu er .....]
 4' getirir [.....] Kim bilirse,
 5' onu [derhal] sar[ay]a bildirsin.

- A I 1 Hangi Askerî Valînin (emrinde) o, alt rütbeli bir subay
 ise, ve harbe gitmemiş ise ve Askerî Valî onun
 2 [kaçak olduğunu] işidir[se], onu tevkif etsin ve onu
 saraya göndersin; (onu) kendine almasın
 3 [ve onu serbest] bırakmasın. Eğer alt rütbeli bir subay
 veya sonuncu er,
 4 seferden geri kaçarsa, yüzbaşısı ve binbaşı(sı) onu sakla-
 masınlar
 5 ve onu derhal saraya bildirsinler.^{a)}

- 6 [Ord] u (yani) yaya kıt'alar (ve) arabalı muharipler bir
 araya gelince, majeste bizzat harbe giderse,
 7 bütün er [lerin] çevikliği (?) orada da (yerinde) olsun
 ve düşmanla kesin olarak döğüşün. Eğer bir iş (olursa),

3a) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor/ Suggested by the context.

3b) B öy. 9 : /B obv. 9 : *an-tu-uh-ša-aš.*

4a) B öy. 9 böyle/Thus B obv. 9; C IV 11 : KAS.MEŞ-az.

5a) Fiil müfret.

6a) Krş. satır 15 ve 18 ve bk. İzahlar / Cf. l. 15 and 18 and see Com-
mentary.

6b) Buradan itibaren E I şöyle devam ediyor: /Here continues E I as fol-
lows : (4) *ma-a-an DUTUŠI-ma ku-ua-pi₂ a-pa-a-ši-la la-aḫ-ḫi-ia-iz-zi*
nu ı ?[.?]ŠA L[U₂.MEŞ?] (5) *a-pi₂-ia-ia ḫu-u-da-aš e-eš-tu nu LU₂ UR₂*
kar-ši za-aḫ-ḫi-ia-ad-du-ma-at.

7a) Eğer E I 5'ten alınan tamamlama metnimiz için muteber ise, bu
sözden önce yalnız bir işaretlik yer vardır. Kiral orduya bir bütün
olarak hitap ettiğine göre (krş. satır 19) burada bir meslek adı ba-
his mevzuu olamayacaktır; bu sebepten A IV 8'e uygun olarak yu-
karıda gösterildiği gibi tamamliyorum / If the supplement taken by
E I is correct, then before this there is only space for one sign.
Since the King appeals to the army as a whole (cf. l. 19), there can
hardly be meant here a professional name, therefore in accordance
with A IV 8, I supplement as shown.

- 8 *na-aš-ma* u₂[*-e-tum-m*]ar^{a)} *na-aš-ma ku-iš im-ma* KIN-az
nu-uš-ša-an an-da ar-du-ma-at na-an ša-a-ku-ua-aš-
š[a-ri-it]^{b)}
- 9 *ZI-[i]t an-ni-iš-ki-it-ten na-at* ŞA EGIR (I) UD^M *pa-aḫ-ḫa-*
aš-ša-nu-ua-an KIN *e-eš-[du]*
-
- 10 *ma-aḫ-ḫa-an-ma*^{a)} LU₂ KUR₂ *a-ki na-aš-ma-kan*₂ KIN *aš-ša-*
nu-ud-da-a-ri nu ku-iš ERIN₂.MEŞ *a-ša-an-du-la-aš na-*
*an-kan*₂ DUT[U^S!]
- 11 *a-ša-an-du-li an-da ta-la-aḫ-ḫi ku-iš ar-ḫa tar-nu-um-ma-*
aš-ma ERIN₂.MEŞ-az *na-an* DUTU^S! *ar-ḫa tar-n[(a-aḫ-ḫi)]*
- 12 *ma-a-an* LU₂ KUR₂-*ma ku-ua-at-qa za-lu-ga-nu-zi ku-u-ru-ur*
ku-iš ḫar-zi DUTU^S! -*ma* EGIR-*pa*^{a)} A.NA DINGIR.MEŞ.
 [IA^{b)} (*i-ia-u-ua-an-zi*)]
- 13 *u₂-ua-mi na-aš-ma ku-ua-pi₂* A.NA DUTU^S! *a-aš-šu nu*
 DUTU^S! *a-pid₂-da pa-iz-zi tu-uz-zi-ia-ma pi₂-ra-an ma-*
a-a [(n D)UMU LUGAL]^{a)}
- 14 [n]*a-aš-ma* BE.EL GAL *ku-in-ki ua-a-tar-na-aḫ-mi nu*
ma-aḫ-ḫa-an ŞA DUTU^S! *iš-ḫi-u₂-ul a-pi₂-el-la* QA.TAM.
 <MA> *i[š-ša-at-ten]*^{a)}
- 15 *n[a-a]n tu-uz-zi-iš ḫu-u-ma-an-za iš-ta-ma-aš-ki-id-du*
-
- 16 [m]*a-a-an* DUTU^S! -*ma la-aḫ-ḫi u₂-ki-la* U₃.UL *pa-a-i-mi*
nu tu-uz-zi-ia ku-in DUMU LUGAL *na-aš-ma* BE.E[L
 GAL]^{a)}
- 17 *ua-a-tar-na-aḫ-mi nu tu-uz-zi-in la-aḫ-ḫi a-pa-a-aš pi₂-e-*
*ḫu-te-iz-zi nu-uš-ši-kan*₂ *ku-it* DUTU^S! [*tu-uz-zi-in*]^{a)}
- 18 *ki-iš-ša-ri te-iḫ-ḫi na-an tu-uz-zi-iš ḫu-u-ma-an-za iš-ta-ma-*
aš-ki-id-du nu <ma-aḫ-ḫa-an> ŞA DUTU^S! [*iš-ḫi-u₂-ul*
a-pi₂-el-la QA.TAM.MA]^{a)}
- 8a) Krş. satır 20 / Cf. l. 20.
 8b) Krş. satır 21 / Cf. l. 21.
 10a) E I buradan itibaren şöyle devam ediyor : / E I continues from
 this point as follows : (5) *ma-a(!)-aḫ-ḫa-an-[(ma)]* (6) LU₂KUR₂-*aş a-ki*
ku-u-ru-ur ku-iş ḫar-zi nu ku-iş ERIN₂.MEŞ *a-ša-an-du-la- <aş>*
*na-aş-kan*₂ (7) *an-da a-ša-an-du-la-aş da-a-la-aḫ-ḫi ku-iş ar-ḫa tar-*
nu-ma-ša ERIN₂.MEŞ-az *na-an* (8) DUTU^S! *ar-ḫa tar-na-aḫ-ḫi* (9 yeni
 paragraf / new paragraph) [(ma)-]*a-an* LU₂ KUR₂-*ma ku-ua-at-ka za-*
lu-uk-nu-zi ku-u-ru-ur ku-iş [(ḫar-zi)] DUTU^S! -*ma* (10) [(EGIR)-]*a*]_n

- 8 veya bir inşaat (istihkâm işi?) veya herhangi bir iş (çıkarsa), orada olun ve onu sadıkane
 9 bir yürekle yapın ve o, gelecek için dayanıklı bir iş olsun.

- 10 Fakat düşman yenilince, veya iş tamamlanınca, hangisi garnizon kıt'aları (ise), (ben) majeste
 11 onu garnizonda bırakırım, hangisi terhis edilecek kıt'alar (ise), (ben) majeste onu terhis ederim.
 12 Eğer düşman herhangi bir şekilde(?) işi geciktirirse, düşmanı (başka) biri tutar. (Ben) majeste tanrılarımı tes'îd etmek için geri
 13 gelirim veya majeste nereyi beyenirse, majeste oraya gider. Ordunun başına eğer [bir prens]
 14 veya herhangi büyük bir bey tayin edersem, nasıl majestemin talimatını (yerine getirirseniz), onunkini de öyle [yerine getirin]
 15 ve onu bütün ordu dinlesin.

- 16 Eğer (ben) majeste kendim harbe gitmezsem, ordunun (başına) hangi prensi veya [büyük be]yi
 17 tayin edersem, orduyu muharebeye o sevkeder. (Ben) majeste [orduyu] onun
 18 eline koyduğumdan, onu bütün ordu dinlesin ve nasıl majestemin [talimatını] (yerine getirirseniz), [onunkini de öyle]

A.NA DINGIR.MEŞ.ŞU i-ia-u-ua-an-zi u₂-iz-zi na-aş-ma-aş-şi [(ku-ua-pi₂a-aş-şu)] (11) [(nu DUTUŞI) a-pid₂-da pa-iz-zi tu-zi-ia-ma pi₂-ra-an ma-a-an D(UMU LUGAL n(a-aş-ma BE.EL GAL)] (12) [(ku-in-k)]i ua-tar-na-aş-şi nu ma-a-aş-şa-an ŞA DUTUŞI i [(ş-şi-u₂-ul a-pi₂-el-la QA.TAM. <MA >)] (13) [iş-şa-an-d]u na-an hu-u-ma-an-te-eş iş-ta-ma-aş-şa[-an-du]

- 12a) Krş. E I 10 / Cf. E I 10.
 12b) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor, krş. E I 10/ Suggested by the context, cf. E I 10.
 13a) Krş. satır 16 / Cf. l. 16.
 14a) Krş. satır 19 / Cf. l. 19.
 16a) Krş. satır 14 / Cf. l. 14.
 17a) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor / Suggested by the context.
 18a) Krş. satır 14 / Cf. l. 14.

19 *iš-ša-at-ten nu ḥu-u-ma-an-za ḥu-u-da ḥar-du nu* ^{LU₂} KUR₂
kar-ši za-aḥ-ḥi-ia-ad-du-ma [-at?]

20 *ma-a-an u₂-e-tum-mar-ma ku-it-ki na-aš-ma ku-iš im-ma*
ku-iš a-ni-ia-az nu-uš-ša-an an-da ar-d[u-ma-at]^{a)}

21 *na-an ša-ku-ya-aš-ša-ri-it ZI-it KIN-eš-ki-ten na-at* ŞA
 EGIR UD^{MI} *pa-aḥ-ḥa-aš-nu-an KIN e-eš-d[u]*

22 *ma-aḥ-ḥa-an-ma* ^{LU₂} KUR₂ *a-ki na-aš-ma-kan₂ KIN-az a-aš-*
ša-nu-ud-da-a-ri nu tu-uz-zi-iš ma-a[ḥ-ḥa-an MA.ḤAR
^{DUTU^{SI}]}^{a)}

23 *u₂-iz-zi na-an* ^{DUTU^{SI}} *ar-ḥa a-ri-ia-mi nu ku-iš ar-ḥa*
tar-nu-ma-aš na-an ^{DUTU^{SI}} *ar-[ḥa tar-na-aḥ-ḥi]^{a)}*

24 *ku-iš-ša* ERIN₂.MEŞ *a-ša-an-du-la-aš-ma na-an-kan₂* ^{DUTU^{SI}}
a-ša-an-du-la-an-ni da-a-la-aḥ-ḥi ma-a-a[n]

25 *tu-uz-zi-iš MA.ḤAR* ^{DUTU^{SI}} *U₂.UL u₂-iz-zi [nu?]* ^{DUTU^{SI}}
tu-u-ya-az ma-aḥ-ḥa-an ḥa-at-ra-a-mi Q[A.TAM.MA iš-
ša-at-ten]^{a)}

26 *ma-a-an-kan₂ a-pa-a-aš-ma DUMU LUGAL na-aš-ma BE.*
LUM tu-uz-zi-ia pi₂-ra-an ar-ḥa i-da-a-lu ut-tar pi₂-e-ḥu-te-
[iz-zi]

27 *na-aš-ta* ^{DUTU^{SI}} *za-am-mu-ra a-iz-zi šu-ma-aš-ša-an e-ip-*
ten na-an MA.ḤAR ^{DUTU^{SI}} *u₂-ya-te-it-ten*

28 *nu u₂-ya-mi* ^{DUTU^{SI}} *ut-tar u₂-ki-la pu-nu-uš-mi BE.LU.MEŞ*
ku-i-e-eš ERIN₂.MEŞ ANŞU.KUR.RA.ḤI.A a-u₂-ri-uš

29 *ma-a-ni-ia-aḥ-ḥi-iš-kat-te-ni nu-uš-ša-an ša-ku-ya-aš-ša-ri-*
it ZI-it kat-ta-an ti-ia-an har-ten

30 *nu-za šu-um-me-eš ma-aḥ-ḥa-an tu-iq-qa-aš-ša A.NA DAM.*
 MEŞ.KU.NU DUMU.MEŞ.KU.NU E₂.MEŞ.KU.NU *gi-en-*
zu ḥar-te-ni

31 LUGAL-u-ya-aš *ša-ak-li-ia gi-en-zu QA.TAM.MA ḥar-*
ten na-at SIG₅ *-in ma-a-ni-ia-aḥ-ḥi-iš-ki-it-ten*

32 *DI.NAM.ḤI.A KUR^{T1} ku-e ḥa-an-ne-iš-kat-te-e-ni na-at*
 SIG₅ *-in ḥa-an-ni-iš-ki-it-ten na-at-za-kan₂ a-pi₂-e-el*

20 a) Krş. satır 8/Cf. l. 8.

19 yerine getirin ve herkes çevikliğe (?) sahib olsun ve düş-
manla kesin olarak döğüşün.

---

20 Eğer bir inşaat (istihkâm işi?) veya herhangi bir iş
(olursa), orada olun
21 ve onu sadıkane bir yürekle yapın ve o, gelecek için
dayanıklı bir iş olsun.
22 Fakat düşman yenilince, veya iş tamamlanınca, ordu
[majesiemin huzuruna] geldiği zaman
23 onun için (ben) majeste remil attırırım ve hangisi terhis
edilecek (kıt'alar ise), (ben) majeste onu te[rhis ederim]
24 ve hangisi garnizon kıt'aları (ise), (ben) majeste onu
garnizonda bırakırım. Eğer
25 ordu majestemin huzuruna gelmezse, (ben) majeste uzak-
tan nasıl yazarsam, ö[yle hareket edin].

---

26 Fakat eğer o prens veya bey ordunun önüne kötü söz-
(ler) götürürse,
27 ve majesteme hakaret ederse, siz onu yakalayın ve
onu majestemin huzuruua getirin.
28 Ve geleceğim, (ben) majeste mes'eleyi kendim tetkik
edeceğim. (Siz) beyler ki, (piyade) kıt'alarını, arabalı
muhamarileri (ve) müstahkem mevkileri
29 idare edersiniz, sadıkane bir yürekle orada bulunun (?).

---

30 Ve nasıl siz kendi karılarınıza, oğullarınıza (ve) evleri-
nize sevgi taşırsanız,
31 kiralın nizamına da öyle sevgi taşıyın ye onu eyi tat-
bik edin.

---

32 Hüküm verdiğiniz memleket davalarında, eyi hüküm
verin ve onu (kararı) kimse, onun (suçlunun)

22 a) Krş. satır 24 v.d./Cf. l. 24 f.

23 a) Krş. satır 11/Cf. l. 11.

25 a) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor, krş. satır 14 ve
19/Suggested by the context, cf. l. 14 and 19.

- 33 *ŞA E₂.ŞU ŞA ŞEŞ.ŞU DAM.ŞU ħa-aš-ša-an-na-aš-ši*
pa-an-ku-na-aš-ši ^{LU₂}*ka-e-na-an-ti* ^{LU₂}*a-ri-eš-ši*
- 34 *ŞA NINDA KAŞ ma-a-ni-ia-aĥ-ĥi-ia-at-ti li-e ku-iš-ki*
i-ia-zi nu ša-ra-a-az-zi DI-šar
- 35 *li-e kat-te-ir-ra-aĥ-te-e-ni kat-te-ir-ra-ma ħa-an-ne-eš-šar*
li-e ša-ra-a-az-zi-ia-aĥ-te-ni
- 36 *ku-it-ma* DI-šar *šu-me-el* U₂.UL *tar-aĥ-ĥu-u-ua-aš na-at*
 LUGAL-ia-ša BE.LI₂.KU.NU *me-na-aĥ-ħa-an-da*
- 37 *u₂-da-at-ten na-at* LUGAL-uš *a-pa-a-ši-la pu-nu-uš-zi*

Buradan itibaren sütunun muhafaza edilmiş olan kısmında yazı yoktur/ The preserved part of the rest of the column is not inscribed.

E II 1 [.....]-u-an da-a-[i]r? [...?]

- 2 [^{LU₂}ħ]u-ia-a[n-da-š]a-aš-ma-aš^{a)} ut-tar [a-u₂-ua]r[i-ı]a-aš
 iš-ħa-a-aš ĥu-u-ma-an-d[a?-aš? pu-nu-uš-du na-at-ši]^{b)}
- 3 [i]š-ĥi-u₂-ul i-ia-an e-eš-tu na-[a]š-ta-še-ia an-da ua-ta [r]-
 na-aĥ-ħa-an e[-eš-tu]^{a)}
- 4 nu ku-iš ^{LU₂}ħu-ia-an-da-an u₂-e-mi-iš-ki-iz-zi na-an [a]p-pi₂-
 iš-ki-id-d[u]
- 5 na-an a-u₂-ua-ri-ia-aš iš-ĥi-i pa-ra-a ti-it-ta-nu-ud-du a-u₂-
 ua-ri-ia-aš-ma
- 6 iš-ħa-a-aš MA.ĤAR ^DUTU^{SI} up-pi₂-[i]š-ki-id-du nu-za-
 kan₂ ^{LU₂}ħu-ia-an-da-an
- 7 u[d?-n]e?-e? [l]i?-e-pat₂ da-a-l[a]-i
-
- 8 [nu ^{LU₂}ħu-ia-an-za še-i]k-kan₂-za^{a)} an-tu-ua-aĥ-ħa-aš
 KUR-e iš-tar-na ar-ħ[a li-e]^{b)}
- 9 [pa-iz-zi^{a)} nu ku-iš ^{LU₂}ħu-ia-an-da-a]n^{b)} u₂-e-mi-ia-az-z[i]
 nu-uš-še-eš-ša-an pu-u-nu-šu[-ua?-ar?]
- 10 [e-eš-du nu ^{LU₂}ħu-ia-an-da-a]n^{a)} SIG₅-in pu-u-nu-uš-d[u]
 na-aš na-aš-šu ^{LU₂}ħu-ia-an-za
- 11 [... na-aš-ma.....]x i-ia-at-ta n[a-aš-m]a ŞA E₃. GAL^{LIM}
 ku-iš-ki
- 12 [.....n]a-at pi₂-e ĥar-zi n[a-aš-m]a ŞA
 BE^{TUM} a-aš-šu-u

- 33 evinden birine, kardeş(ler)inden birine, karısına, ailesin-
den birine, soyundan birine, hısmına, dostuna
34 ekmek (ve) bira temini için teşmil etmesin. Ve haklı
bir davayı
35 kaybettirmeyin ve haksız bir davayı kazandırmayın.
36 Hangi davayı (karara bağlamaya) muktedir değilseniz,
onu efendiniz Kırılın da huzuruna
37 getirin, onu Kırıl bizzat tetkik eder.

E II 1 [.....].....[...?]

- 2 Askerî Valî, kaçak meselesini onların heps[ine sorsun (??).
Bu, onun için]
3 bir talimat olsun ve ona emredilmiş o[lsun].
4 Ve kim bir kaçak [bulursa], onu yakalasın
5 ve onu Askerî Valiye teslim etsin, ve Askerî Valî
6 (onu) majestemin huzuruna göndersin ve kaçağı
7 [memleket (?) içine] bırakmasın.

- 8 [Ve kaçak olarak bi]linen bir insan memleket içinden
9 [geçmesin. Ve kim bir kaçağ]ı bulursa, onun sor[gusu]
10 [yapılsın ve kaçağ]ı eyi sorguya çeksin. O, ya bir kaçak-
11 [tır veya ....]. gider veya saraydan bir kimse (dir)
12 [..... v]e onu taşır ve[ya] hatunun (?) malını

- E II 2 a) Sözüñ okunuşu ve tamamlanması kat'i değildir/ The restoration of
the word is conjectural.
2 b) Tamamlama çok şüphelidir/The supplement is very uncertain.
3 a) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor/Suggested by the
context.
8 a) Tamamlama çok şüphelidir/The supplement is very uncertain.
8 b - 9 a) Tamamlama emin değildir/The supplement is uncertain.
9 b) Krş. satır 4/Cf. l. 4.
10a) Tamamlama emin değildir/The supplement is uncertain.

- 13 [..... p]₂-e *ħar-zi na-aš-ma a[n-tu]-uħ-ša-an^a*
da-ia-an u₂-e-da-i[z-zi]
- 14 [*na-aš-ma da-ma-a-in^a* LU₂ħ]u-ia-an-da-an p[₂-e *ħar-zi*]^b
na-aš-ma GUD.ĤI.A UDU.ĤI.A
- 15 [*u₂-e-da-iz-zi^a*] na-an e-ip-du na-a]_n^b) a-u₂-u_a[-ri-ia-aš i]š-
hi-i^c] pa-ra-a ti-it-ta-n[u-ud-du]^e)
- 16 [.....-d]u? nu[.....]x ħu-ia-an-da-an-ma
- 17 [.....-i]z-zi ŞA SAG.DU.
 ŞU [...?]
- 18 [.....-d]u?
-
- 19 [.....li?]-]e? KUR-e *iš-tar-*
na a[r-ħa]
- A IV 1 x-x-x-nu-x-z[i? .....
 .....]
- 2 *ki-na-a-at-ten nu x[.....
 .....]*
- 3 *zi-ia-du ŞA* D x[.....
 ..... nu ku-iš]^a)
- 4 *ki-e-el tup-pi₂-aš ud-da-a-ar p[a-ah-ša-nu-zi na-an NI.EŞ*
 DINGIR.MEŞ *pa-ah-ša-nu-an-du*^a)
- 5 *ku-i-ša ki-e-el tup-pi₂-ia-aš ud-da-a-[ar] U₂.UL pa-ah-ša-*
n[u-zi na-an]^a)
- 6 *NI.EŞ DINGIR.MEŞ ħar-ni-in-kan₂-du*
-
- 7 DUB II.KAM QA.TI ŞA ¹*Du-ut-ħa-li-ia iš-ħi-u₂-la-< aš >^a*
- 8 UKU₃.MEŞ-an-na-aš ħu-u-ma-an-da-aš
- 13a) Tamamlama tahminidir/The restoration is conjectural.
- 14a) Tamamlama çok şüphelidir/The supplement is very uncertain.
- 14b) Tamamlamamız için yer kâfi görünmediği halde başka bir teklifte bulunamayacağım/Although the space does not seem to be quite sufficient, I know no other supplement.
- 15a) Veya :/Or : *pi₂-e ħar-zi*.
- 15b) Krş. satır 4 v. d./Cf. l. 4 f.
- 15c) Krş. satır 5/Cf. l. 5.
- A IV 3a) Krş. satır 5/Cf. l. 5.
- 4a) Tamamlama emin değildir/The supplement is uncertain.
- 5a) Metnin muhtevası bu tamamlamayı tavsiye ediyor/Suggested by the context.
- 7a) Krş. :/Cf. : KUB XIII 4 IV 81.

- 13 [taşır veya ...] taşır veya çalınmış bir [in]san taşır
 14 [veya diğer bir ka]çağı taşır veya sığırları (ve) koyunları
 15 [taşır. Ve o, onu yakalasin ve on]u Askeri Valtye teslim etsin.
 16 [.....]. Ve [.....]. Fakat kaçığı
 17 [.....-]ar. Başının [...?]
 18 [.....-s]in(?).

19 [.....] memleket içinden ...[m]e[sin].

- A IV 1 ..... [.....]
 2 ..... Ve .[.....]
 3 ... Tanrı [...]’in [..... Ve kim]
 4 bu tabletin sözlerini k[orursa, Yeminler onu korusunlar]
 5 ve kim bu tabletin sözlerini koruma[za],
 6 Yeminler [onu] mahvetsinler.

7-8 Bütün insanlara (hitab eden)
 Tutħaliya'nın talimatının II. tableti bitti.

İZAHLAR

A I 1-5'in transkripsiyon ve tercümesi Goetze tarafından (MVAG 32/1, 128) duplikat C'yi kullanmadan verilmiştir (KUB XXVI, o zaman henüz neşredilmemişti).

A I 1 : [(A.NA)^{LU2}(BE.EL MA.AD.KAL.TI)-m]a?-aš?-kan₂.^{LU2} aynı satırın sonundaki aynı sözden alınmıştır. İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi Mütchassısı F. R. Kraus, orjinal tablet üzerindeki izleri kontrol etmek lütfunda bulundu ve -kan₂'dan önce aš olarak okunabilen ufki bir çivi ile ma işaretinin bir kısmını teşkil edebilecek olan amudî bir çivi gördü. Kendisinin yazdığına göre -kan₂'dan önce pek büyük olmayan takriben 12 kadar işaret eksiktir. Böylece C IV 6'dan alınan tamamlama ile ve bizim tamamlamamızla boşluk dolmuş oluyor.

Bel madgulti'nin tercümesi hakkında (Hititçe : *auriiaš išħaş*, bk. Goetze, MVAG 32/1, 109 n. 4): *madgaltu*'nun izahı aynı müellif tarafından aynı yerde s. 109'da Akkadça *dagalu* "bakmak,"

sözünden teşkil edilmiş bir nomen loci olarak verilmiştir, yani "gözetleme yeri.". Hititçe karşılığı *auri*-'nin *au*- "bakmak," fiili ile ilgili olması mümkün ise de, *-ri* unsurunun izahı kolay değildir. *auri*-'nin manası bakımından Kumarbi Efsanesinde mühim bir pasaj vardır. KUB XXXIII 106 II 1 v. d. (tercümesi Güterbock tarafından, Kumarbi Efsanesi 28, transkripsiyonu aynı müellif tarafından, Kumarbi Efsanesi Etice Metnin Transkripsiyonu 25 v. d.): "Taşmışu, Fırtına tanrısının sözlerini i[şidince], (2) derhal kalktı, eline asayı [aldı], (3) ayaklarına hızlı ayak kabıları geçirdi. (4) Yüksek bir *auri*-'ye çıktı, [ve] (5-6) Hebat'a karşı (yer) aldı (ve şöyle söyledi): 'Ona tayin edilen yılları dolduruncaya kadar [beyi]m(?) aşağı bir mevkide [kalacak (?)].' (7) Hebat, Taşmışu'yu görünce, (8) az kaldı damdan düşecekti; eğer (9) bir adım atsaydı, damdan düşecekti, fakat saray kadınları (10) onu tuttular ve onu bırakmadılar. Taşmışu sözünü (11) bitirince, *auri*-'den aşağı indi., Burada Güterbock *auri*-'yi "kule," diye tercüme eder. Bu pasajdan *auri*-'nin her zaman hudutta olmasına lüzum olmadığı görülüyor. Bu gibi *auri*-'lerin memleketin her yerinde mevcut olması mümkündür. Sınıra en yakın olan *auri*-'ye (veya *madgaltu*'ya) "ilk *auri*- (veya *madgaltu*)," veya "*auri*-'nin ilk şehri," deniliyor (bk. KUB XIII 2 I 8 v. d., 23 v. d.; KUB XIII 28, 9; KUB XIV 17 III 22; KUB XXIII 77 a ay. 15; KUB XXVI 12 II 12 ve Goetze, aynı yerde 109 n. 3). KUB IX 17, 19'a göre de *auri*- yüksek bir yerdir. KUB XXVI 9 (Kıral Arnuvanda'nın HAZANNU'ya talimatı) I (13) *q-u₂-ri-ia-aš* LU₂. MEŞ EN.NU.UN (14) *iš-ga-ri-iš-ki* "Bekçileri *auri*-'lere yerleştir." Murşili'nin Yıllıklarında bir def'a bütün şehre *auri*- deniliyor. Burada *auri*-'nin sarp bir yerde kâin olduğu bildiriliyor (bk. KUB XIV 17 III 22, Goetze, MVAG 38, 98, burada "Grenzfort," diye tercüme eder). Bu sebepten *auri*-'yi "kule, müstahkem nokta (veya mevki)," hatta bazan belki "kale," diye tercüme edebiliriz. Tercümemizin KUB XIII 2 ile paralel metinlerinde veya duplikatlarındaki yerlere uyduğu anlaşılıyor. Böylece ^{LU₂}*auri*iala- "müstahkem mevki askeri,". Krş. *auri*iaš ^DUTU: KBo IV 13 I 12; KUB XXVII I I 61.

Madgaltu sözünün etimolojik izahına dayanarak Forrer, *bēl madgalti*'yi "Herr des Beobachtungsdienstes," diye tercüme eder (RHA I 153 n. 32). Goetze, MVAG 32/1, 109 v. d. ve Kul-

turg. 100 v. d. ve 109'da bu büyük memurun bir nevi Vali olduğunu belirttiği halde, *bēl madgalti* için kendisi tarafından verilen "Grenzschutzkommandant,, tercümesi, Goetze'nin de bizzat ifade ettiği gibi, onun vazifesinin yalnız askerî tarafını tebarüz ettiriyor. Fakat sivil vazifeleri, Muşili Yıllıkları (KBo II 5 I 11 v. d., Goetze, MVAG 38, 180) müstesna daha ziyade sulh zamanında müdafaa hazırlığına ve idarî mıntakasının (Hititçe: *maniāhḫi-*) askerî emniyetini temine yaradığı anlaşılan askerî vazifelerinden daha mütenevvidir. Goetze tarafından yukarıda anılan yerlerde ve Koroşec tarafından *Bēl madgalti* 28 v.d.'nda belirtilen vazifelerine (mıntakasının askerî ve sivil idaresi, mıntakasında bulunan Kıralla ait malikânelerin idaresinin kontrolü, tapınakların kontrolü, adlî kaza vazifeleri, mıntakasının iskânı ve ziraatının korunması) şunlar eklenebilir: *šahḫan* ve *luzzi* diye adlandırılan mükellefiyetlerin yerine getirilmesinin kontrolü (bunlar için bk. Goetze, MVAG 34/2, 54 v. d. ve Kulturg. 97, 101 v.d.; "timar mükellefiyeti,, diye tercüme edilebilen *šahḫan*'ın bir kısmını aynı vergiler teşkil etmektedir, krş. aynı müellif MVAG 34/2, 56, *luzzi* ise devlet ve memleket menfaatına yapılan iş hizmetidir) ve Hitit arazisine gelen yabancı tüccarların kontrolü (bk. Kaşka Muahedesi, KUB XIII 27 ay. 16 v.d. + KUB XXIII 77, 87 v.d. "Kuleler Kumandanı,, veya "Müstakhem Mevki Kumandanı,, gibi harfî bir tercüme yerine *bēl madgalt*'yi "Askerî Vali,, diye tercüme etmeyi tercih ediyorum, çünkü o, tehlike mıntakasında bulunan bir vilâyetin askerî ve sivil idaresinin başı ve orada Kırallın doğrudan doğruya mümessilidir.

A I 1: LU₂ SIG₅ hakkında evvelâ Goetze tarafından MVAG 32/1, 128' de yazılmış ve bizim pasajımızdan UGULA LIM'den, LU₂DUGUD'tan sonra ve *appizziš antuḫšaš*'tan evvel gelen askerî bir rütbeyi ifade ettiği belirtilmişti. Sommer, AU 334, 336 ve 442'de onu "subay(?),, veya "üst(?),, diye tercüme eder. Fakat bu tercüme çok umumîdir ve bizim pasajımıza uymaz. Askerî memurlar arasında LU₂ SIG₅ İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletlerinden Seçme Metinler 36 II 48 ve 53'te de görülür. KUB XXXIV I öy.'deki metin yerleri ideogram'ın Akkadça okunuşu bakımından mühimdir: Satır 6: LU₂.MEŞ SIG₅-qu₂-ti ša KUR^{URU} *Ki-iz-zu-ya-ta-ni*, satır 21: LU₂ SIG₅-qu₂ ša KUR^{URU} *Ha-at-ti^{KI}* (satır 25: LU₂ SIG₅ ša KUR^{URU} *Ki-iz-ya-ta-na*)¹, böylece

¹ Krş. aynı zamanda LU₂. MEŞ SIG₅ ša KUR *Hur-ri* (KUB III 21 ay. 30, Goetze tarafından aynı yerde anılmıştır).

ideogram'ın Akkadça okunuşu *damqu'*dir. Prof. Landsberger'le görüşmek şerefine nail olduğum bu pasaj'lardan LU₂ SIG₅'in bir memur olduğundan fazla birşey çıkmıyor. Ideogram'ın Hititçe okunuşu için krş. LU₂.MES a-*šu-ša-tal-lu-uš* (KBo IV 11 öy. 22); bu sözün buraya ait olduğu çok şüphelidir. Ideogram'ın tamamlamaları: LU₂ SIG₅(-in?) (KUB XIV 1 öy. 64, bk. Sommer, adı geçen yerde 336), LU₂ SIG₅an-t[i?] (VBoT 88, 3). Eğer sonuncu olarak verilen yerde yaptığımız tamamlama doğru ise ideogram'ın Hititçe okunuşu *aššuanza* olacaktır. "Alt rütbeli subay," diye tercümem metinden elde ettiğimiz izahtan başka birşey değildir. Krş. aynı zamanda Goetze, KIF I 167.

A I 4: [(*la-aḫ-ḫa-az* KAS-az)]. Bk. Friedrich, Hethitisches Elementarbuch I § 224 a.

A I 4: LU₂DUGUD.ŞU. Metnimize göre LU₂DUGUD askerî bir rütbe ifade ediyor (bk. Goetze, MVAG 32/1, 128, fakat krş. aynı müellif, KIF I 167, 169). Sommer, Bil. 30, LU₂DUGUD için "chargiert, Würdentraeger," gibi şumullu bir tercüme verir ki, bu da kendisi ile bizi fikir ayrılığına sevk ediyor. Şimdi elimizde bulunan artmış malzemeye göre LU₂DUGUD'un askerî bir memur olduğunu söylebiliriz, krş. Sommer, aynı yerde n. 6 ve KUB XXXI 44 I 1 v. d. (paralel metin KUB XXXI 42 ve 70). KUB I 16 II 1 *pa!-a[n-ga-u-ḫa-aš* ERIN₂.MEŞ-ti LU₂.MEŞDUGUD-aš-ša]ya göre de (Sommer tarafından I 1'e göre tamamlanmıştır, krş. aynı yerde 29 v. d.) eğer *pangauaş* bir sıfat ise, LU₂.MEŞDUGUD askerî bir muhite aittir. Bu izah için krş. aynı metin I 22 ve II 22 ve Sommer tarafından s. 5'te yapılan tamamlama ve izahlar kısmı s. 51 v. d. LU₂DUGUD'u "yüzbaşı," diye tercüme etmeme sebep, rütbe bakımından UGULA LIM "binbaşı" 'dan sonra gelmesidir, sonuncusu için bk. Friedrich, Altorient. Stud. 53 v. d. LU₂DUGUD hakkındaki malzeme üzerinde teferruatı ile birlikte pek yakında başka bir yerde durmayı ümit ediyorum.

A I 6: [*tu-uz-z*]i-iš. Eğer bana muhtemel gibi görünen tamamlama doğru ise, Sturtevant, A Hittite Glossary, 2. bası 32'de yazıldığı gibi ERIN₂.MEŞ'in Hititçe okunuşu *tuzziš* olamayacaktır. ERIN₂.MEŞ'in tamamlanması için bk. Drohla, Sommer'ın kitabında Bil. 30.

A I 7: *kar-ši*. Bu zarfı *karš-* “kesmek,, fiili ile birleştirmek gerekecektir. Manası için arapça قطع “kesmek,, ve قطعاً “kesin olarak,, ile karşılaştırmak faydalı olacaktır. *karši*'nin geçtiği yerlerin (bk. Friedrich, MVAG 34/1, 191) bu tercümeyle uyduğu anlaşılıyor. *karši*'nin manası için bk. aynı zamanda Goetze, MVAG 32/1, 112 ve Sommer, AU 109 n. 1.

A I 10-11, Goetze tarafından, MVAG 38, 200'de görüşülmüştür.

A I 10: *a-ki. ak-* fiilinin aktif şeklinin passif manada kullanılışı hakkında bk. Friedrich, Symbolae Koschaker 1 v. d.

A I 12: *za-lu-ga-nu-zi* (E I 9: *za-lu-uk-nu-zi*). Bk. Goetze, Friedrich'in kitabında, MVAG 34/1, 170 ve n. 3.

A I 12: *kuiš* için bk. Friedrich, Hethitisches Elementarbuch I § 265 a ve b; metin: *ku-iš(-ki?)*.

A I 13: Bk. Friedrich, MVAG 34/1, 85 ve Sommer, Bil. 142 v. d.

A I 23: *ar-ḫa a-ri-ia-mi*. Tercüme için krş. Zuntz, Ortsadverbien 27.

A I 25: Bk. Friedrich, MVAG 34/1, 87.

A I 26: *uttar* burada “şey,, değil (krş. Friedrich, MVAG 31/1, 72 ve Goetze, AOr. V 24) fakat muhtemelen “söz,, manasında kullanılıyor, bk. Zuntz, Ortsadverbien 51 ve n. 5. Krş. E I (14) [*tu-uz-z*]-*ia pi₂-ra-an ku-iš* *u₂-tar-na-aḫ-ḫa[-an-za na-aš ma-a-an tu-uz-zi-ia pi₂-ra-an]* (15) [*ar-ḫa i-d*]-*lu-un ku-in-ki me-mi-ia[-an pi₂-e-ḫu-te-iz-zi]*.

A I 32-37, Koroşec tarafından, *Bēl madgalti* 15 ve 32'de tercüme edilmiştir.

A I 33: *pa-an-ku-na-aš-ši*. *pankur*'un manası ve burada kullanılış şekli ile kullanıldığı cümlelerin yapısı için bk. Sommer, Bil. 76 ve n. 2-3. Cümlelerin anlaşılması için krş. aynı zamanda KUB XIII 2 III 25 v. d.

A I 34: *ŞA NINDA KAŞ ma-a-ni-ia-aḫ-ḫi-ia-at-ti*, Sommer tarafından bil. 104'te “um des Lebensunterhaltes willen,, Koroşec tarafından *Bēl madgalti* 32'de “a motivo del pane (e) della bevanda,, diye tercüme edilmiştir. *mani₂iaḫḫi₂iatti*, *mani₂iaḫḫi₂iaz sözünün dat. - lok.'idir (bk. Goetze, MVAG 32/1, 79 n. 7). Cümlemizde ya fail *kuiški* veya *a-pi₂-el* *ŞA E₂.ŞU ŞA ŞEŞ.ŞU* v. s. sözleri ile ilgilidir (eğer ikinci ihtimal doğru ise, mana tahminen şöyle olacaktır: “ekmek (ve) birayı temin ederlerken (yani geçinirlerken),,. Fakat Telepinu metninde geçen benzer bir paragraf Som-

mer tarafından seçilen ihtimalin lehindedir. KBo III 1 II 59 v. d. (: 2 BoTU 23 A II 59 v. d.): “ Ve şimdi bir prens suç işlerse, başı ile bile ödesin! Fakat evine ve oğluna kötülük yapmayın! Prenslerin insanını (veya) malını (alıp başkasına) vermek doğru değildir. Kimler bu kötü işleri yaparlarsa, (ister) ^{LU2.MEŞ} [. . .] (olsun, ister) ^{LU2.MEŞ} A.BU.BI.TUM (olsun, ister) saraylı ağası (olsun, ister) Meşedi başı (olsun) ve (ister) general (olsun), [çünkü?] onlar prensin evlerini almak isteyecekler ve şöyle diyecekler: ‘Şu kasaba (veya: köy) benim olabilir!’ ve (böylece) kasabanın (veya: köyün) beyine kötülük yapacak!,,

E II 2: [^{LU2}h]u-ia-a[n-da-š]a-aš-ma-aš. ^{LU2}hūianza “kaçak,, bk. Goetze, MVAG 32/1, 114. Menimizde geçen yerlerden ve Goetze tarafından aynı eserde görüşülen KUB XIV 1 öy. 34’tan başka bk. KUB XIII 26, 4; KUB XXIII 72 ay. 56.

E II 5: pa-ra-a ti-it-ta-nu-ud-du. Bk. Zuntz, Ortsadverbien 79.

E II 10 v. d.: Kötü bir durumda ele geçmiş olan cümlelerin tamamlanması ve anlaşılması Sommer, Bil. 129 v. d. ’ında işlenen Kaşaka Muahedesinin bir paragrafı (KUB XXIII 77, 52 v. d.) ile karşılaştırılmak sureti ile temin edilmiştir.

E II 12: ŞA BE^{TUM} a-aš-šu-u. BE^{TUM} şeklindeki ideografik yazılışın Akkadça okunuşu *bēltum* veya *bēlūtum* olabilir. Ben şahsan ilk ihtimali tercih ediyorum. Krş. KUB XXIII 77, 53: ŞA BE.LI₂.ŞU a-aš-šu-u.

[Makalemizin basılması tamamlanmak üzere iken J. Friedrich, Hethitisches Elementarbuch, zweiter Teil, Lesestücke in Transkription, Heidelberg 1946, elime geçti. Prof. Friedrich’in harp dolayısı ile neşri geri kalan ve büyük bir ihtiyacı karşılayan kitabı, burada işlediğim A metninin büyük bir kısmının da transkripsiyonunu veriyor. Metnin kırık yerlerinin tamamlanışında bazı noktalarda ayrıldığımız görülüyor. Bu ayrılıklara gereken yerlerde işaret etmek maalesef mümkün olmamıştır].